

Trösterová, Zdeňka

Jeden den Marie Christoforovny : (A. Vasiljevová, Moja Marusečka; zamyšlení na způsob "recenze s ukázkami")

Opera Slavica. 2001, vol. 11, iss. 1, pp. 42-49

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117346>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

dvanáctileté dívky bez vážnějších zájmů nijak zvlášť neváží. Jeho „milá Taťána“ nebyla žádná krasavice. Tato třináctiletá dívka přitahovala jak Evžena Oněgina tak i Alexandra Puškina vážným zájmem o umění, i když byla zároveň exaltovaná čtenářka sentimentálních románů. Jako vdaná dvacetiletá dokonalá dáma si zasloužila Oněginův i Puškinův obdiv suverénním vystupováním a pevnými mravními zásadami. Byly to vlastnosti, které by si tehdy třiatřicetiletý Puškin přál najít u své manželky. Ta však byla víc než Taťáně podobna Olze, která se zamilovala do důstojníka a rychle zapoměla na svého snoubence Lenského, zabitého v souboji kvůli ní.

Antonín Měšťan

Jeden den Marie Christoforovny

(A. Vasiljevová, *Moja Marusečka*; zamyšlení na způsob „recenze s ukázkami“)

Zdeňka Trösterová

Ve 4. čísle časopisu *Znamja*, ročník 1999, byla otištěna pětaticetistránková povídka (*povešt'*) málo známé autorky Alexandry Vasiljevové *Moja Marusečka*. Informaci, které se čtenářům o autorce dostalo „pod čarou“, můžeme vzhledem k její stručnosti uvést doslovně: „Васильева Александра Алексеевна родилась в Кишиневе. Окончила Литературный институт им. Горького в 1985 году. Живет в Волгограде, работает редактором отдела художественной литературы в журнале *Отчий край*. Рассказы печатает в волгоградской и нижегородской периодике. *Моя Марусечка* – дебют автора в жанре повести.“ (Знамя, № 4, 1999, s. 94). Povídka *Moja Marusečka* byla nominována na prestižní ocenění „Smirnoff-Buker“ za rok 1999, cenu s přemii dvanácti a půl tisíce dolarů však obdržel M. Butov za dílo s názvem *Svoboda*. Reakce na rozhodnutí poroty byly rozpačité. Citujme z denního tisku: „Может быть, в шорт-листе не значилось более совершенное произведение? Значилось. Было бы высшей справедливостью наградить *Мою Марусечку* Александры Васильевой. Талантливая писательница из Волгограда лидирует в ином – ее хорошую прозу ждет теплый читательский прием и долгая жизнь в русской литературе.“ (Н. Дардыкина).

Jestli opravdu dlouhý život, to ukáže až čas. Ale z vlastní čtenářské zkušenosti mohu potvrdit, že *Moje Marusečka* nenechá člověka lhostejným. Přála bych všem rusistům, aby si ji mohli v originále přečíst, což ovšem v době informačních bariér mezi naší a ruskou kulturou není tak snadné. Proto chci povědomí o ní prostředkovat jakousi „recenzí s ukázkami“, i když tento žánr je běžně vyhrazen pro rozsáhlejší literární díla. A nechť je mi dovoleno uvádět ukázky v originále, protože kouzlo povídky spočívá do značné míry v autorčině práci s jazykem. Ta je poučená, moderní, ale přitom „velice ruská“, takže každý případný překladatel bude mít nelehkou práci, aby i po této stránce zachoval odpovídající kolorit.

V povídce A. Vasiljevové nejde ani tak o *příběh*, jako spíš o *charakter*. Ruský charakter, z jedné strany nadčasový, z druhé strany přesně zasazený do konkrétních dobových souvislostí. Proč se k nim asi autorka vrátila právě teď? Je v něčem aktuální doba brežněvovské stagnace, kterou tak mnozí proklínali a teď na ni opět mnozí nostalgicky vzpomínají? Komu je dílo určeno? Těm, kteří ji nezažili (stejně si ji ani nemohou umět představit), nebo těm, kteří ji zažili? Ti druzí mají rozhodně větší šanci pochopit realie, které na nás z povídky přímo dýchají, „быт“, v němž hrdinka příběhu žije, a tím spíš ji ocení.

Na první pohled jde o literární hrdinku málo přitažlivou. Nejedná se o děvčátko, jak by navozovalo pojmenování *Marusečka*, ale o šedesátiletou uklízečku, pracovitou, ale dost primitivní, pologramotnou (nechává si psát i dopisy, které posílá synovi do vězení), unavenou, se zdravotními problémy, do jisté míry věřící v Boha nebo spíš v jeho svatě naivní vírou zděděnou spolu se strachem, aby si je člověk nepohněval a oni mu neuškodili, do jisté míry „infikovanou“ sovětskou propagandou – např. chudáci Židé, kteří se nechali zlákat k vycestování do Izraele, nedovedou si představit, co je tam čeká za hrůzy.

To vše se však čtenář dozví postupně a jaksi zprostředkovaně. Zprvu očima děvčátka, jež v Marusje vidí starší obdivovanou kamarádku, která umí lézt až do koruny stromu pro první zralé višně, která si poradí se psem, jehož se všichni bojí, a podrží ho veterináři při očkování, která dává holčičce v sousedství, vyrůstající bez matky, jistotu lásky, jež je i po letech nezpochybnitelná. Odtud opakované *Маруся меня любила* v první části povídky, předznamenávající (spolu s názvem *Moja Marusečka*) vteřlý vztah k té, o níž bude řeč.

Zatímco dobové realie nám relativně dobře umožňují identifikovat čas, v němž se příběh odehrává, určení místa je obtížnější, ale přibližnou představu máme: je to asi někde na jihu – bylo tam zemětřesení, rostou tam moruše (тутовники), země je úrodná a plody i jazyk šťavnaté: „Когда-то мы жили с Марусей на самой окраине города в одном дворе все вместе: папа, брат, Маруся и я. ... Единственные наши соседи после землетрясения получили квартиру, и весь их двор да и разломанный на куски дом заросли травой, в которой можно было спрятаться с головой. Но деревья плодоносили, на огороде среди бурьяна зрели красные тыквы, торчали фиолетовые листья свеклы, пускал стрелы и цвел лук, кусты малины душили беспризорные ульи, пчелы жили самостоятельно, научились зимовать и сами жрали свой мед.“ Moldávie, rodný kraj autorky?

Marusja tedy pracovala ve městě, ne právě nejmenším, jak lze soudit z toho, že tam bylo divadlo, tři nemocnice, Institut geofyziky a geologie, samozřejmě též rajkom, okresní výbor strany. Ale žila vlastně v přírodě, sama si z bývalého chléva upravila obytnou místnost, která получила малосенькая, беленькая, испуганная: „Ой, ой, ой! Ну что я вам сделала?!“ Povídka vlastně zachycuje jeden její den – od probuzení přes cestu do práce a pracovní směnu v potravinářském obchodě, kde je zaměstnána jako uklízečka, po návrat domů večer. (Až v samém závěru se pár slovy konstatuje, že rok nato Marusja zemřela.) Je to tedy pandán k Solženicynovu *Jednomu dni Ivana Děnisoviče*? Nebo jde o „podobnost čistě náhodnou“? Při čtení povídky nás však napadají i jiné literární reminiscence. Marusja je současně „z masa a kostí“, ale zároveň i *pra-*

vedník, téměř svěřice, takže povídka jako by čerpala z dávné tradice obliby hagiografií, *dušepolezného čteníja*, kterého je v dnešní době tak zoufale málo a tak zapotřebí – ne že by mělo schopnost převychovat špatné, ale má dar povzbudit a posílit dobré. Svým sociálním zařazením se Marusja včleňuje do ruské literární tradice *chudých lidí, uražených a ponížených*, těch, kteří nikdy nemají šanci naštěstí větší obnos (přítom tak směšně malý), i když na tom závisí celé jejich štěstí. Totiž třeba by tu šanci i měli, ale jsou tak *beskorystnyje*, tak *nepraktičtí* ve věcech peněz a umění, jak k nim přijít. – Marusja osvědčuje také příkladnou trpělivost, a proto i jí se ve snu zjevuje Bůh, jako Turgeněvově Lukerje v *Živých ostatcích*, jenže to není světlý zjev Krista, který by ji povznesl na nebesa a vynahradil jí všechna neštěstí, jimž byla na tomto světě vystavena, ale unavený stařec, který jí přikazuje nést těžkou *krabici* svého hoře bez odpočinku, aniž by jí směla na chvíli položit a vydechnout si.

A je to hodně těžké hoře, téměř k neunesení. Ten, který jí jediný na světě nazývá *maminkou* (Marusja je svobodná, vlastní děti nikdy neměla, vychovávala syna své sestry Dusji, jež zemřela, když mu bylo pár měsíců), byl odsouzen na pět let do vězení za pokus o znásilnění nezletilé. Míťa. Míťu má Marusja v hlavě od rána do večera, slovo *Mumja* se jako klíčové opakuje v textu v nečekaných souvislostech stejně, jako v první části konstatování *Маруся меня любила*.

S Míťou to ovšem nikdy nebylo lehké. Od malička. Napřed skoro umřel, po matčině smrti přestal pít, nemínil se smřít s nematefským mlékem: „Стояли наготове три женщины с вываленными сиськами и целились ему в рот. - Митя, Митя! А вот птичка полетела! - кричала Маруся. Митя открывал рот за птичкой. А женщины по команде расстреливали Митю молочными струями.“ A všechno bylo marné. – Všechny minulé scény sleduje čtenář Marusjinýma očima, jak jí defilují před jejím vnitřním zrakem: „Вот померла Дуся. Схоронили ее. Что делать? Валерика Костик взял (švagr svého staršího synka), он уже и лопотал, и на горшок просился. А Мите только семь месяцев да еще и не ест. Что с ним делать? Сдать в интернат? Кто ему там крикнет: „Птичка! Птичка!“ Дуся, сестра, молодая, ласковая, нежная, в могиле, и все можно? Так неужели она Дусино дите в интернат сдаст? Иди своего в интернат сдай! - Mamka, Тузик тяпнул! Mamka, Валерик в бочке притопил! Mamka, задачка не решается! Mamka... За ‘мамку’... Что не сделаешь за ‘мамку’?“

Roky utíkaly, o klukoviny nebyla u Míti nikdy nouze. Pral se. Chodil za školu. Na Prvního mája přímo co stadióna ukradl golubej míra – всю korzínu. Tam křičat – zaпускай, a zapuskать некого, Míťa vsu korzínu sдал в шашлычную на центральном рынке. (Bylo by zajímavé vědět: mohou ti, kteří tuto dobu nezažili, pochopit danou reálii? Vždyť dnes už se mírové holubice na demonstracích nevypouštějí, aby podtrhly slavnostnost okamžiku a důležitost našeho boje za mír.) Přišla delegace německých komunistů vo главе s Дином Ридом. Дин Рид спел песню: „Да! Да! Да! Йа! Йа! Йа!“ A ему в это время в кабинете директора стол накрыли: стакан какао, мороженое в вазочке и коржик, посыпанный сахарной пудрой. A Míťa в форточку залез и все сожрал, опозорил всех перед německými коммунистами.

Jak přesný pozorovací talent autorka osvědčuje. Jak je těch několik řádek nabitobovými, ale i prostě ruskými reáliemi: мороженое в вазочке, коржик с сахарной

пудрой (posukrovaný keks), форточка, tak typické, věčně u Rusů otevřené větrací okénko.

Všechno se nějak obešlo bez závažnějších následků. Четырнадцать раз его исключали из школы. Все сходило. ... А Рая из ПТУ № 7 не сошла. Пришел милиционер и показал конверт, а в нем пучок волос. Волосы как волосы – прямые, красные. И сказал: попытка изнасилования. Хороший милиционер, даже дал Мите чай допить, не торопил, дожидался. Как? Что? Маруся на другой день отыскала и эту ПТУ, и эту Раю. Она нагнула голову и показала маленькую воспаленную плешинку на макушке. Вижу: плешинка. Ну так ты *целая* или *не целая*? А не имеет значения. Вот плешинка, а вот волосы в конверте, а вот мои пятнадцать лет. Пятнадцать лет?! Толстомаяся! Дебелая! С сальными бесстыжими глазами. Задница в юбке вертухается через край. Колени на людях ворохаются. Зачем ты ворохаешь коленями? Ну и пусть ему восемнадцать. Он перед тобой дурак. Он даже на танцы ни разу не ходил. Девочек он просто ну не видел. В беседке? А как он попал к тебе в беседку? Ах, так это ты привела? Значит, просто за пучок волос пять лет?! Они у тебя завтра на место вырастут! *Целая* же. Он дурак, у него просто сила в клещак бешеная, дубовый стул за ножку поднимает. Что для него твой пучок – паутинка! А зачем у тебя задница наружу? Это что, юбка? Стой. Ладно. По-другому. По-хорошему. Никак? Никак! Никак...

Kolikrát si Marusja v duchu „přebrála“ tento rozhovor. A všimněme si, jak je autorsky vystavěn jen z jejích replik a jak názorně zachycuje situaci. Mohla by být i směšná. Ale je ve svých důsledcích tragická. Protože advokát řekl: Pět set rublů. A Marusja nikdy v životě tolik peněz pohromadě neviděla. A nevidí, ať dělá co dělá.

A ví Bůh, že toho dělá hodně. Pomáhá v domácnostech s úklidem. Pohlídala by děti. Umyla by nebožtíka a odříkala nad ním modlitby – ale teď někdo umře tak jednou do roka, žijí si v pohodě. Zafíkala by bradavici, pomohla pečovat o člověka po mrtvici, vyčistila by odpadní stružku, vybilila dům, očesala višně i z nejvyšších větví, podojila trkavou kozu, udělala pedikúru. Jenže to všechno jsou služby, o které skoro nikdo nestojí. A když, tak za pár kopějek. Marusja umí všechno. Někdy si přeče jen přivydělá jako masérka: „Марусю нет-нет да позовет кто-нибудь пройтись по косточкам, по живому мясу, по хребту... И хотя она щемит все подряд наобум и просто делает больно, тем лучше ее зовут: подразумевают большое мастерство в пальцах. А Марусе что: позвали – иди. За тридцать копеек, за пятьдесят копеек, за десяток яиц или за балкон бутылок. Она их сполоснет чистенько и сдаст в пункт, как-то аж два рубля заработала.“ (Opět ta hovorová díkce – balkon бутылок, které Marusja spолоснет чистенько а одnese в пункт.) Marusja umí všechno. Ale jedno ne – neumí šidit. Mohla by si pomoci k penězům, opravdovým penězům, kdyby – přeče jen je pracovníci obchodu při věčném deficitu lepšího zboží – uměla něco nakoupit za státní cenu a prodat pod rukou. Jednou se o to dokonce pokusí, ale marně. Kupující by jí sice ruce utrhalí a rádi by zaplatili víc, aby se na ně dostalo a vyhnuli se frontě v obchodě, ale Marusja přes všechna „předsevzetí“ nakonec vysloví původní cenu. Jaký mravní imperativ to přikazuje právě jí, když svět kolem je takový, jaký je? A tak je Marusja vlastně ještě tragičtější postavou než hrdina Gogolova *Pláště*, protože ten si na svůj vysněný

plášť našetřil, Marusja svých pět set rublů, na nichž závisí osud Míti a tím i její štěstí, nikdy nemá šanci dát dohromady.

Ale žít se musí – a v takovém světě, jaký je. Marusja si dobu a osud vybrat nemohla, a tak je jedním malým kolečkem v kolosu „socialistického zásobování“. A jejíma očima vidíme i jeho další představitele, tak, jak s nimi Marusja přichází do denního styku. Od těch nejnižších až po výše postavené, a vlastně téměř všichni zneužívají její pracovitosti a ochoty. Všichni ji znají, jen když ji potřebují. Volají na ni jen křestním jménem, je pro ně *Marusja*, a to je vlastně ještě dobře. *Maria Christoforovna* je jen pro představitelku místní stranické organizace, Allu, Aljuskou, licoměrnou a úskočnou, všichni se jí bojí: „- Мария Христофоровна! - Ой! Алюська то цокает, цокает, а то бархатно подходит, тихонько. А Маруся как раз присела на ящик из-под сардин, эти ящики, если их на торец поставить, то хорошо на них сидеть, ноги не отекают. - Вот вы, Мария Христофоровна, не переставая, жалуетесь, что устаете. А я, как ни пройду, все вы сидите. Все таки хорошая у вас работа... С Алюской нельзя спорить, надо говорить в лад. – Да, работа моя хорошая.“ Zato na stranické schůzi, na jejímž programu je vyloučení ze strany jednoho z pracovníků, Žida, který se rozhodl vycestovat do Izraele, mluví Aljuska k soudruhům jako když másla ukrajuje, šac k ee рту начнут слетаться мухи. Ale je to zas jen Marusja, která se na schůzi vlastně dostala omylem (*закрытое собрание*), kdo se onomu spolupracovníkovi odváží uvést opravdu závažný důvod, pro který by si mohl emigraci rozmyslet: „Мишаня... У тебя же здесь сын похороненный от менингита шести годочков лежит, могилку на кого...“ A když ani tento argument nezabere, zase je to ona, kdo slíbí, že se o hrobeček bude starat. Je jí za to nabídnuta spousta věcí, pro stěhující se už nepotřebných, pro ni pravých pokladů, ale stačí vzpomínka na Míťu, že on *tam* nic nemá, a je po radosti.

Autorka dovedla výborně vystihnout, že nejen pracovníci stranického aparátu, ale i mnozí tak zvané pracující dovedli umně těžít z „přednosti“ socialistického zřízení. Marusja o tom ví své. Její parťáčka Olja by se s ní měla spravedlivě dělit o všechnu práci, ale skutečnost je úplně jiná. Zítra má přijít kontrola z hygieny – a těm není co věřit – bylo devět, už bude deset, už je jedenáct, a Olja se ještě neobjevila. Není se čemu divit: „Оля, ну что Оля? Оля и сидит, и дремлет, и – устала. И ноги у нее болят, и пузо пучит, и изжога, и матка выпадает. Оля ходит – понедельник, вторник, среда – лечить лазером нос. У нее такая аллергия – курице клонуть некуда, вся в пятнах. Суббота и воскресенье – у нее солей. Только пятница свободная. Но в пятницу у нее матка выпадает. Ale to už všichni vzali na vědomí, s tím už se jaksí počítá a nikdo na ní nic nechce. Nikdo nekřikne: „Oljo, vytfi louži!“, „Oljo, chlorové vápno!“ Olja však vychovává pro vlast deset dětí. Na Olju si nikdo nic nedovolí. A ještě k tomu má celý život štěstí: „Села у себя во дворе пописать, и намыла золотой царский червонец.“ Atd. atd. Jen jednou měla smůlu: „Когда ‘скорая’ приехала делать ей укол от головы и врачиха ukrála у нее с серванта золотое кольцо. Вот сейчас лежало, а вот сейчас уже не лежит. Ладно, не докажешь. Только с того времени у Оли больше не болит голова – ukrála ее, боль ту, врачиха вместе с кольцом. Опять, видите, повезло...“

V těchto charakteristikách vystupujících postav, daných prizmatem Marusjina pohledu na ně, se Marusja vůbec nejeví jako svěťice. Dovede být pěkně ironická, kousavá,

ale nesmírně výstižná. Současně však i bezbranná. Ona nemá muže – i když ani Olja se tím svým chlubit nemůže, má s ním však těch deset dětí – jí se nikdo nezastane, ona ze sebe neumí dělat důležitou, ona se musí spoléhat jen sama na sebe. A často se musí pokofit, jako když potřebuje půjčit pár rublů na posláni balíku pro Mířu. Na koho se obrátit? Zbývá zase jen Olja. Ta jí napřed udělá kázání, jaká je Marusja špatná hospodyně, ale pak přece jen půjčí. Je to strašně trpké, ale jiné východisko Marusja nemá.

S kolika lidmi se Marusja za den nesetká. Mezi jejími „známými“ i zákazníci je spousta typických místních figurek, od „filozofa“, který považuje za důležité jí sdělit, jak strašně nenávidí Schopenhauera, přes sólistku místní opery, které „ležel celý svět u pohou“, jen doma si připadá nedocenená, pro režiséra Emila Lotjanu, který: „Повешусь, говорит, никак не найду девочку на главную роль. Свеженькую, не старше девятого класса. Оля водила на пробы свою Нелю. Что вы, она чуть не прошла. А прошла, говорят, одна пэтэушница, она училась на официантку. Лотяну честный мужчина, после он на ней женился.“ Ale co je to všechno platné, když nikdo z nich nemůže pomoci Mířovi. A tak celá povídka pořád osciluje mezi komičnem a tragičnem. Mířa je pevnou součástí Marusjina podvědomí i literárního podtextu.

Snad by se dalo dílu i ledacos vytknout. Snad v něm nemuselo být všechno – od ekologie po „sexuální harašení“. Jenže: jak to dovede autorka ústrojně zařadit do děje a Marusja neodolatelně okomentovat. Třeba takový chráněný dub, který roste na dvoře bloku, kde Marusja pracuje, všem stíní do oken a šíří vlhkost: „Но трогать не смей: под этим дубом отдыхали Александр Македонский и маршал Тимошенко.“ Partaje v domě se domluví a jako jsou u nás rozepisovány služby na úklid, tak po řadě polévají jeho kořeny *kipjatkom*, aby se ho nenápadně zbavily, ale Marusja to nedokáže. Přece jen – živá bytost, kdo by si to vzal na svědomí? – A „sexuální harašení“? Vedoucí Vitalka se tak rád podívá (a nejen podívá) na praktikantky: „Ой, практиканточки. Он сделал глаза щелочками: практиканточки! Он зацеловал их взглядом через плечо. Работайте. Про ножи предупредили зайчиков? Острые. Работайте, рыбоньки золотые.“ Jinak má ovšem plotky s mnohými místními dámami (jak by ne, při jeho tak významném společenském postavení), ale také nemocnou ženu – na „vedení“, když je vedoucí, mu moc času a sil nezbyvá, a tak si každý dělá, co chce. A všechno zase odnese Marusja, která jediná je na svém místě. A tentokrát výjimečně ještě Aljuska, jak jí to patří, že se jí taky jednou ve vzteku někdo odváží fíct pravdu: „Где эта лошадь говорящая? Алла Николаевна! Ты партком или говно в стаканчике? От тебя не то что в Израиль, в Калмыкию удерешь!“ – Marusja je dobrý psycholog, do každého vidí, a proto si autorka nemohla vybrat lepšího prostředníka mezi pohledem vypravěče a čtenářem. Ostatně hranice mezi pohledem vypravěče a pohledem Marusji je neostrá, oba pohledy se navzájem prolínají k dobru věci.

Snad by se dalo povídce vytknout – a ruské kritiky na to upozornily – že vlastně „to všechno už tady bylo“. Připomínaly se Rasputinovy *Peníze pro Marii*, mohla by se právem připomenout Solženicynova *Matrjonina chalupa*, vzpomeňme slova z jejího závěru: „Všichni jsme žili vedle ní, a žádný jsme nepochopil, že to ona byla ten sprá-

vedlivý, bez něhož, jak praví přísloví, nestojí dědina. Ani město. Ani celá naše zem."¹ Protože, jak praví jiné přísloví, „Kde je dobrota a láska, tam je také Bůh“, „Ubi charitas et amor, Deus ibi est“. *Sůl země*, ti, bez nichž by náš svět nepřežil. – Je možné připomenout i Rasputinovo *Loučení* (*Прощание с Матерью*). I v *Mé Maruše* je totiž motiv zatopeného hřbitova, právě tam byla pohřbena Dusja a je hrozné vědomí, že naši drazí zůstali tam, pod vodou, kde je jim chladno, žádná kytička položená na hrob je nepotěší. Proto jednou Mířa „podpálil Komsomolské jezero“, rozlil po vodě petrolej a zapálil jej. Bylo to další z jeho uličnictví? Nebo za tím byla zoufalá touha, aby mámě tam dole bylo aspoň chvíli teplo?

Jen jeden soused, Maxim, který se nějak dozvěděl, že hřbitov bude zatopen, tajně vykopal a pohřbil na jiném místě své příbuzné. Nikomu nic nefekl, a to nemůže odpustit ani Marusja, která jinak zachovává zcela bezděčně slova modlitby „jakož i my odpouštíme našim viníkům“. A také se ho Marusja bojí, ne živého, ale ve chvíli, kdy zemřel. Bojí se totiž, že řekne Dusje o tom, že Mířa je ve vězení. A proto se Marusja – jak je to pro ni netypické – musí uvolnit z práce, dojet k jezeru, doplout na loďce do míst, kde tuší hroby svých drahých, a varovat Dusju, aby sousedovi nevěřila, až jí začne něco vykládat. Lže, s Mířou je všechno v pořádku: Не пьет, не курит. На танцы сходит, туда, где мы раньше картошку сажали, теперь там кинотеатр ‘Искра’ и танцплощадка, постоит, посмотрит, и сразу домой.“ Jak by si Marusja přála, aby to byla pravda! Ale vraťme se k výtce, že to vše už tu bylo. Bylo – nebylo. Ale Marusja je jen jedna. Důstojně se vřadila mezi ostatní velké postavy ruské literatury. A přitom je jiná, tedy jinak podaná i proto, že její portrét autorka vytvořila v dnešní době, se znalostí toho, co následovalo po době stagnace, se všemi klady i zápory. A taky se znalostí toho, jak se dnes v „postmoderní“ literatuře pracuje s literárním zobrazením i jazykem.

Povídka je rozčleněna do devatenácti nestejně rozsáhlých oddílů. Kromě prvního úvodního a dvou posledních závěrečných šestnáct stěžejních sleduje Marusjin den od probuzení po návrat domů večer. Sice ne po hodinách, ale počet šestnácti hodin, po které je Marusja na nohou, odpovídá. Obyčejný den, dost bezútěšný. Bezútěšnost je podtržena i počasím – toho roku lilo a lilo. Země už nestačí vsakovat vodu, úroda je zničená, ale *prognoz pogody* předpovídá *kratkovremennye doždi*. Oficiální optimismus nesmí být narušen ani počasím (ostatně – druhým extrémem jsou dnešní katastrofické scénáře). Navzdory tomuto rádobyooptimismu se sluníčko neukáže za celý den, neobjeví se ten pověstný „paprsek světla v carství sovětské tmy“. Ale což jím není sama Marusja? Ta, již v letošním létě přibyla ke všem povinnostem ještě jedna specifická práce, vymetat koštětem kulové blesky, které – podle přesvědčení Aljuský – nám sem posílají Američani spolu s mandelinkou bramborovou, škůdci v mouce, hlodavci a vším jiným neřádkem.

Marusja se za celý den ani nenajedla. Ne že by vůbec nemohla, něco si vzala s sebou z domova a koupila si kakao, ale když jí sladce zavonělo, přešla jí na ně chuť – Mířa je *tam* nemá. A tak už je večer, z obchodu vyšli poslední kupující, jedna z prodavaček jde ještě vyhodit krabici, ale taková pěkná krabice, Marusja si o ni řekne, ještě ne-

¹ Citováno podle A. Solženicyn, *Jeden den Ivana Děnisoviče a jiné prózy*, Praha 1965, přeložila A. Nováková

zapomenout špagaty отмотать, а то несподручно нести будет. Vyšla, a až na zastávce, když přijížděl trolejbus, si uvědomila – něco je jinak. Přestalo pršet. Dojela na konečnou, ještě ujít kus cesty do kopce a je doma. Ale proč je dneska tak unavená? Přece den jako den. Vtom si všimla, že se za garážemi něco děje. Propletené stíny vystoupily do světla a Marusja viděla, jak dva bíjí a třetí se pokouší okrást nějakého kluka, asi šestnáctiletého, s vyděšenýma očima. A právě na toho kluka Marusja spustila: „Mít’o, celou dobu tě hledám, kde jsi byl? Co si myslíš, co bude žrát koza?“ – „Nezlobte se, mámo.“ Ti tři ho překvapením pustili. „Mít’a“ s Marusjou se dali na cestu domů, v křoví jakýsi stařec, kterého si dřív nikdo nevšiml, hledal pohozené láhve. Ale vždyť to je on, ten ze sna, dokonce dovolil Marusje, že smí odložit krabici a odpočinout si, ona se bojí, ale on jí říká, jen ji postav, země už oschla. „Mít’a“ byl synem školnice z blízké školy. Marusja ho dovedla až do dvora, postála, až bude v bezpečí, „прислушалась к своей душе: там было чисто, свежо, просторно и пахло травами, как на Троицу.“ A Marusja dostala hlad

Rok nato Marusja zemřela. A jestli si na ni chcete v dobrém vzpomenout, uspořádejte jí *pominki*. Ale nemyslete si, to není jen tak. Když umřela Dusja, Marusja po návratu z nemocnice matce, která stála před chalupou, pod paždím oba malé vnuky, řekla: „Мама! Ты знаешь, что наделала эта Дуся? Она умерла!“ A – „У мамы задрожало лицо, все ее мелкие сухие морщины вмиг затопили слезы. Где же теперь достать селедки на поминки?“ A *pominki* se připomínají v povídce ještě jednou, bez znalosti ruských reálií by toto místo bylo vlastně zcela nesrozumitelné. Dusjin muž Kostik, který po zprávě o ženině smrti onemocněl a málem neumřel hořem, „на девять дней пришел с Фросей (свою будущую вторую жену). Та посадила Валерика на колени к себе и потетешкала его. А на Митю даже не взглянула...“ *Pominki* se totiž slaví třetí, devátý, čtyřicátý den a pak vždy ve výroční den úmrtí. A kdo je připraví pro Marusju? Ale dejte si záležet: sežeňte nějakou vynikající rybu. Že nevíte jak? „Ладно, возьмите карпа, хорошо упитанного карпа... Ладно, не надо карпа, возьмите карасей. Пожарьте их во дворе на решетке до хрустящей корочки, но сначала поперчите красным перцем. Сварите компот. Всего полно: и дуль, и яблок, и изюму. ... Наполните стопки и помяните Марусю. Мою Марусечку.“

A jestli je vám smutno, tak se radujte, že Marusji v Rusku ještě nevyřfely a že v Rusku ještě žijí spisovatelé, kteří jim svým dílem umějí vzdát hold. A navíc živým, pateticky vzosným i hovorově přizemním, dojemným i kousavým, stylisticky vybroušeným i využívajícím obrátů a výrazů z *prostorečija*, ale vždy překrásným ruským jazykem.